

ONTWIKKELINSTELLING

EXPLORE THE NORTH 2025-2028

EXPLORE THE NORTH

VREEMDE VORMEN

NIEUW LEVEN IN DE LETTEREN

TEN BEHOEVE VAN
CULTURELE BASISINFRASTRUCTUUR

INLEIDING

NIEUW LEVEN IN DE LETTEREN

Eerlijk is eerlijk. Als je ons acht jaar geleden zou hebben verteld dat wij in 2024 voor Explore the North aan een BIS-aanvraag zouden werken, dan hadden we je hard uitgelachen. Wij een nieuwe, landelijke ontwikkelinstelling? Sleutelend aan experiment, vreemde vormen en talent? In Fryslân? Haha! Maar... hier zijn we dan.

Wij zijn een jonge generatie Friese en noordelijke professionals, onder leiding van een ervaren directieduo (Mark Hospers en Marleen Nagtegaal). Een selfmade team, diep geworteld in de letteren, de podiumkunsten en de festivals. We hebben liefde voor het woord, liefde voor alles wat niet in een hokje past en hunken naar vreemde vormen in de letteren. Die liefde dragen we uit en we dragen haar over. Jaarrond experimenteren we met nieuw werk op het grensvlak van de letteren en andere disciplines. We slingeren het de wereld in en laten het op allerlei plekken landen.

Met het begrip letteren doelen wij op vele vormen van het geschreven woord zoals proza, poëzie, non-fictie, storytelling, maar ook spoken word en andere vormen die voortkomen uit de hip-hop- en popcultuur. Deze letteren gaan in de makerspraktijk van nu steeds vaker én intensiever samen met muziek, performance-art, theater, dans, VR, AI en andere disciplines. Literatuur buiten het boek dus: een wervend genre dat geleterdheid én leesplezier op een volkomen nieuwe manier prikkelt en aanjaagt.

Met honderden partners en vrienden hebben we gebouwd aan een ontwikkelinstelling met een heel eigen profiel in Fryslân, maar inmiddels ook binnen de rest van Nederland. Explore the North maakt impact, zowel lokaal als (inter)nationaal. Lokaal, door ruimte te creëren voor talent en ambities in de regio. We stimuleren meertaligheid, waaronder het Fries. We verwelkomen de wereld hier in Noord-Nederland en we zorgen ervoor dat hier écht wat te beleven is: nieuwe kunst op hoog niveau. Op (inter)nationaal niveau bieden we ruimte aan, en groeiende kennis óver literatuur buiten het boek. We zien hierin een grote behoefte bij makers, niet alleen lokaal maar ook landelijk, en zeker ook bij partners en bij publiek.

Explore the North is, met een omvangrijk festival én eigen podium- en ontwikkelingsfaciliteiten inmiddels een factor van belang binnen veel kunst disciplines in het noorden en daarbuiten. De afgelopen jaren hebben we hard gewerkt aan samenwerkingen en mede dankzij vele, vele partners uit allerlei hoeken is er een groeiende erkenning en zichtbaarheid. Voor ons als organisatie, maar dus ook voor de makers die hier pionieren. In januari 2023 kregen we tijdens Eurosonic Noorderslag de award voor het beste noordelijke festival en zeer recent op 6 januari 2024 ontvingen we de Friese Popprijs. We zijn er trots op, want het laat zien dat 'vreemde vormen' in al hun diversiteit worden omarmd. We zien dat Explore the North een belangrijk verschil maakt in het kunstenveld en we denken dat wij dit ook kunnen doen binnen de BIS-infrastructuur. Als jonge, maar professionele organisatie zijn we er klaar voor.

Foto: Spoken word-platform Hoge Woorden

INHOUD

1. EXPLORE THE NORTH IN VOGELVLUCHT, VISIE EN MISSIE	BLZ. 4
2. ONS DNA ANNO 2024	BLZ. 6
3. WAT GAAN WIJ DOEN IN 2025 - 2028? EN MET WIE?	BLZ. 9
4. SAMENWERKING, TOEGANKELIJKHEID, MAATSCHAPPELIJK BELANG EN PUBLIEK	BLZ. 14
5. BEDRIJFSVOERING EN FAIR PRACTICE	BLZ. 18

johannes_lvns 20min.

Afgelopen week vertoefde ik in Leeuwarden op het prachtige [@explorethenorthfestival](#) in het kader van De Verwonderkamer, een plek waar Friese en Vlaamse makers een carte blanche krijgen om met elkaar samen te werken.

(Dit gaat ergens heen)

johannes_lvns 16min.

Samen met Mees, Marieke en Sannemaj maakte ik **KRT - De Grote Krimp World Tour**

Een feestelijk en literair popconcert van de fictieve band KRT, waarin ik de rol van anonieme keyboardspeler op mij nam

(Dit gaat nog steeds ergens heen)

johannes_lvns 14min.

Ik ben ontzettend blij met deze voorstelling, en heel dankbaar voor de ontmoeting met deze drie fantastische makers.

En

johannes_lvns 10min.

Dit project heeft mij zo duidelijk laten zien wat de kracht is van radicaal vertrouwen in nieuwe makers

De Buren en Explore The North doen dat geweldig

En

johannes_lvns 9min.

Dus [@bartdewever1](#) en [@nabillaaitdaoud](#) en alle anderen die resideren in **antwerpse bovenverdiepingen**

Vanuit mijn eigen ervaring als nieuwe maker zeg ik u: dit vertrouwen is cruciaal om nieuwe verhalen te laten ontstaan

johannes_lvns 5min.

Er waren al veel te weinig projectsubsidies in Antwerpen. Dossiers met een 'zeer goede' beoordeling werden niet gehonoreerd.

Doe je best.

Of ik verhuis naar Friesland

@JOHANNES_LVNS

1. EXPLORE THE NORTH IN VOGELVLUCHT, VISIE EN MISSIE

1.1. EXPLORE THE NORTH IN VOGELVLUCHT... HET ONTSTAAN VAN EEN ONTWIKKELINSTELLING

Explore the North ontstond in 2011 als klein festival met een focus op muziek en literatuur. Hoofdrolspeeler was de prachtige binnenstad van Leeuwarden. Leeuwarden zou culturele hoofdstad van Europa kunnen worden en er waren trekkers nodig om ook mensen van buiten Fryslân hier naartoe te halen. In retrospectief teveel een 'top down'-benadering, maar het leverde wel een mooi festival op met een waardevol resultaat: de Fries ging op een andere manier naar de eigen hoofdstad kijken en gasten van buiten maakten kennis met een bijzonder programma in een aantrekkelijke stad.

Het festival vond daarna plaats in 2013 en 2014, toen nog onder de vlag van productiehuis de Popfabryk. Toen bleek dat Leeuwarden-Fryslân inderdaad in 2018 de Culturele Hoofdstad van Europa zou worden, is in 2016 een herstart gemaakt en werd Explore the North een eigen stichting. De koers veranderde: er kwam een grotere focus op de eigen omgeving en veel meer een bottom-up-benadering. De kernvraag werd: "Wat is hier nu nodig?"

Ondertussen werden wij in 2017 gevraagd om voor 2018 een omvangrijk en jaarrond programma te ontwikkelen rond literatuur en meertaligheid. Deze vraag kwam vanuit het grote meertaligheidsproject Lân fan taal, dat in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad in het leven was geroepen. Wij spraken met Lân fan taal af dat wij niet alleen gingen programmeren, maar dat we vooral wilden produceren: nieuw werk maken! Hier was op dat moment heel weinig ruimte voor in het noorden van Nederland. Dit was hét moment om waanzinnige kunst te laten zien met al het talent dat hier aanwezig was (en is). Het waren de eerste stappen van Explore the North als productiehuis.

Het Culturele Hoofdstad-jaar 2018 werd een groot succes, ook voor ons. In totaal trokken de activiteiten van Explore the North in 2018 ongeveer 20.000 bezoekers, verspreid over het jaar én over het land. We zetten in dit jaar de eerste stappen om de festivalorganisatie (waarbij je toewerkt naar een piek) om te bouwen naar een organisatie die het hele jaar rond maakt en presenteert. De ontwikkeling van zowel festival als productiehuis ging door in 2019. In dat jaar kwam er voor het eerst ook een financiële bijdrage van de ambitieuze provincie Fryslân voor de productiefunctie van Explore the North.

In de periode 2021 - 2024 zijn wij meerjarig ondersteund door het Fonds Podiumkunsten (voor het festival), het Nederlands Letterenfonds (voor het productiehuis), Provincie Fryslân (voor beide) en Gemeente Leeuwarden (voor beide). Deze meerjarige steun en bijbehorende flexibiliteit heeft ons de coronaperiode doorgeloodst en ons de ruimte gegeven volop te experimenteren met de vorm van onze activiteiten, voor een groot deel in ons huis De Westerkerk. Dit 17e eeuwse gebouw heeft een van de mooiste kleine zalen van Nederland.

Nu, in 2024, ligt er een stevige basis om op verder te bouwen: het productiehuis, het festival en de Westerkerk zijn daarbij onze essentiële bouwstenen (zie hoofdstuk 3). We zijn uitgegroeid tot een organisatie die 1) gedurende een jaar diverse interdisciplinaire producties kan produceren die door het hele land in verschillende circuits worden gespeeld, 2) op maat meerdere talentontwikkelingstrajecten kan vormgeven (voor makers in verschillende fases in hun loopbaan), 3) een breed scala aan residenties, lessen en programmering mogelijk kan maken in de Westerkerk én 4) een middelgroot festival kan organiseren dat scherp programmeert én onlosmakelijk als begin- en eindpunt is verbonden met alle eigen activiteiten.

Ontwikkelinstelling Explore the North vormt daarmee een infrastructuur in zichzelf. Een infrastructuur die overigens niet kan bestaan zonder de vele netwerken waarin wij participeren, de ontelbare fijne partners met wie wij werken in vrijwel alle disciplines en de overheden en (private) financiers die helemaal mee zijn gegaan in ons avontuur.

"Dean Bowen kan schitterend woede verklanken - en verzet heeft beslist een esthetische kant, anders maak je er geen theater van. Maar hij kan ook ineens een verstilde, poëtische nuance aanbrengen. Een opgestoken vuist, zegt hij, kan ook een uitgestoken hand zijn: een poging tot gesprek. Zo wordt deze voorstelling een gespeeld, gelaagd essay over activisme." - Leeuwarder Courant over Poetic Resistance van Dean Bowen, Maxime Garcia Diaz, Martin Rombouts en Willie Darktrousers

1.2. VISIE

Explore the North houdt hartstochtelijk van meerstemmigheid, van euforie, van ontroering en van vreemde vormen. Het liefst zijn we op een plek waar dat allemaal tegelijk te vinden is en daarom máken we die plek. Het is een plek waar je je thuisvoelt, waar je jezelf bent, anders mag zijn dan een ander en waar dat veilig is. Raar is leuk. Hier mag je met een gerust hart spelen. Je mag met een megafoon op een sinaasappelkistje staan, maar het hoeft niet per se: je mag ook gewoon op de wc zitten en een liedje zingen over kwark. Je mag iets simpelweg mooi vinden. Je mag woedend zijn over oorlog. Je mag keihard lachen om een gedicht. Literatuur en kunst, in welke taal of vorm dan ook, zijn gereedschappen waarmee je uiting kunt geven aan je menszijn. Of waarmee je je kunt verplaatsen in andere werelden en mensen. Bij Explore the North vinden we dit het aller-allerbelangrijkste: dat we naar elkaar kijken en luisteren, dat we mensen zijn en zien. Hier heb je verbeeldingskracht voor nodig. Daarom maken we het mooiste gereedschap en leggen we het in een fonkelende gereedschapskist, waaruit iedereen mag lenen.

Foto: Dictieland i.s.m. Wintertuin

1.3. MISSIE

Explore the North verkent en trotseert de grenzen van disciplines
met literatuur, taal en meertaligheid als gids
met de podiumkunsten als vaste partner en met
andere kunstvormen als goede, kritische vrienden

vanuit Leeuwarden, hoofdstad van dat eigenwijze Fryslân,
gelegen in het ongrijpbare noorden ontwikkelt
Explore the North – niet alleen, maar samen – een nieuwe lokale
en (inter)nationale infrastructuur
voor goede ideeën en vreemde vormen
voor kunst en experiment
met KWALITEIT en IMPACT als doel
met mislukking als mogelijkheid, maar met GENIALITEIT als
inzet

met een heilig vertrouwen
in de avontuurlijkheid van ons diverse publiek en
in de intrinsieke, soms diep weggestopte fascinatie van (bijna)
ieder mens
voor dat wat men niet kent

In 2025 - 2028 is Explore the North...
een meertalig productiehuis dat werkt in een glokale context
een plek voor de ontwikkeling van jonge en talentvolle makers
een meerdaags festival in een novembermaand vol
interdisciplinaire activiteiten
een jaarrond podium voor presentaties, residenties en
experiment met als hart de Westerkerk

maar

bovenal is Explore the North een dikke, ja niet te missen,
ambitieuze en GASTVRIJJE spin in het web van lokale en
(inter)nationale infrastructuren en netwerken

want

wat bereik je nou in je eentje?

Foto: Michelle Samba

Foto: Mees van Rijswijk tijdens De Broeikas in de Stadskas

2. ONS DNA ANNO 2024

EXPLORE...

Talentontwikkeling en pionieren met interdisciplinair literair werk vormen de pijler van alles wat we doen, van begin tot eind. Jaarrond en ook specifiek voor het festival werken wij met een (jong) interdisciplinair programmteam dat met die pijler in het achterhoofd naar het programma en de producties kijkt. Het is de kern van alle activiteiten en trajecten binnen ons productiehuis, het woont in onze thuisbasis De Westerkerk en komt in volle glorie tot bloei op ons festival en de vele andere podia die onze producties bereiken. Het bepaalt met welke makers en partners we werken en geeft handvatten aan ons publiek, dat in toenemende mate (en aantallen) speciaal komt voor verrassende voorstellingen en nieuwe ervaringen. Experiment is het smoolwerk geworden van Explore the North. En dat is precies wat we willen.

De beweging van een nieuwe generatie

Bij literatuur of letteren wordt vaak vooral gedacht aan 'papier'. Bundels, boeken of artikelen, op tastbare bladzijden of digitaal. Literatuur is van levensbelang voor een gezonde samenleving. Het zit ook in het DNA van Explore the North en binnen ons (jonge) team wordt gelukkig veel gelezen, ook door de dyslectici. In de jaren dat Explore the North meer eigen (talige) producties ging maken, merkten we dat er bij de nieuwe generatie schrijvers een groeiende belangstelling is voor het onderzoeken van de literaire ruimte buiten het boek: op podia, maar ook op het gebied van audio, visuele en virtuele platformen.

Explore the North is zich al doende steeds meer gaan richten op de performatieve kant van de letteren. Literatuur op het podium is natuurlijk van alle tijden, maar de manier waarop deze nieuwe generatie auteurs nu haar werkpraktijk inricht, verschilt wezenlijk van de vroegere praktijk. Eerder waren podiumpresentaties meestal een afgeleide van literaire publicaties, vaak in de vorm van interview of voordracht. Voor veel schrijvers van nu bestaat een meer hybride werkelijkheid (en dat geldt ook voor makers vanuit andere disciplines). Zij zoeken naar nieuwe vormen van literatuur en zijn als maker van meerdere markten thuis. Ze maken opzichzelfstaand, interdisciplinair literair werk: soms in samenhang met een publicatie maar ook vaak geheel buiten het boek. In veel gevallen zoeken ze daarbij de samenwerking op met andere makers.

Het levert een eigentijdse vorm van interdisciplinaire producties op die literatuur als basis hebben, maar in connectie staan tot andere vormen in de podiumkunsten of andere kunst disciplines. Daarbij blijft de auteur zelf artistiek leider van een project. Dat laatste is essentieel, want dit is waarom 'literatuur buiten het boek' niet hetzelfde is als bijvoorbeeld theater. Binnen het Nederlandse theatercircuit zijn veel goede literaire auteurs werkzaam, maar deze werken toch vrijwel altijd in een omgeving waar de artistieke visie van een regisseur voorop staat. Werken vanuit de visie van de auteur levert geheel ander werk op.

Je kunt deze nieuwe generatie schrijvers in Nederland vergelijken met de makers van de Franse auteursfilms in de Nouvelle Vague, waarin een nieuwe esthetiek ontstond die haaks stond op de conventies binnen de film. Je mocht zien dat het film was en niet de door Hollywood geveinsde werkelijkheid, net als je in onze producties mag zien dat literatuur het startpunt is. Daarmee staat alles in een werk in dienst van de tekst en de signatuur en soms zelfs de persoon van de auteur. In het geval van de Nouvelle Vague waren de filmmakers zelf de auteurs ('de schrijvende camera'), in deze nieuwe scene zijn het de literaire auteurs die alle mogelijkheden van andere disciplines aangrijpen om hun literaire werk en visie handen en voeten te geven. Auteurs die conventies doorbreken door bijvoorbeeld in een voorstelling voor te dragen van papier, door niet-acteurs op een podium te plaatsen die ook niet-acteren, door de schrijver op het podium gewoon de schrijver te laten zijn, door fragmentarisch te werken (net als in een bundel) en daarmee het idee van chronologie of een begin- en eindpunt los te laten of door moedwillig een gepolijste scenografie te vermijden. Alles om de zeggingskracht van de literatuur en de onmiskenbare stempel van de auteur centraal te stellen. Gebroken conventies laten soms de wenkbrauwen fronsen bij professionals uit andere disciplines of theaterrecensenten, en zo hoort dat ook. Laat het maar schuren. Dat maakt wat wij doen als ontwikkelinstelling in het onderzoek naar dit genre de moeite meer dan waard.

“LORCA is een sympathiek, aanstekelijk en liefdevol theaterfeestje waar je niets aan hebt, en dat daarom toch best waardevol is.” - De Theaterkrant over LORCA van Joost Oomen & De Poezieboys

Nu er meer literatuur voor op het podium wordt geproduceerd, krijgt literatuur in allerlei verschijningsvormen een grotere rol binnen diverse circuits, zoals theater, dans, muziek en beeldende kunst. Deze belangrijke ontwikkeling biedt een grote kans voor de literaire sector, die op deze wijze een omvangrijk nieuw publiek bereikt van mensen die op soms onvermoede plekken in aanraking komen met verschillende vormen van literatuur.

Meebewegen en ondersteunen

Explore the North ondersteunt schrijvers in het ontwikkelen van hun praktijk door nieuw werk te produceren of te coproduceren, maar ook door het aanbieden van vele talentontwikkelingstrajecten op dit gebied. We hebben leertrajecten die beginnen bij de ambities van aspirerend schrijvers en performers (tussen de 13 en 18 jaar) uit het noorden en eindigen op de grote Nederlandse (en soms internationale) podia en festivals.

Wij geven een plek aan een groeiende groep interdisciplinaire makers die vanwege de aard van hun werk niet bij geijkte instellingen terecht kunnen. Omdat het niet 'past', maar vaak ook omdat de begeleidende expertise daar ontbreekt. Explore the North heeft na een aantal pioniersjaren steeds meer kennis in huis om deze makers goed te helpen professionaliseren, zowel op artistiek als op productioneel/zakelijk vlak. Daarnaast ondersteunen we niet alleen schrijvers die buiten het boek willen maken, maar ook makers vanuit andere kunst disciplines die hun schrijftalent willen ontwikkelen. Dat betekent dat, hoewel we ons richten op het podium, redactionele begeleiding óók aan de orde is.

Wij zijn natuurlijk niet de enigen die expertise ontwikkelen binnen de bovengenoemde beweging. We wisselen kennis, ervaring én programma uit met onder andere Nowhere in Amsterdam, met Wintertuin/De Nieuwe Oost in Nijmegen, de opleiding Creative Writing van ArteZ in Arnhem, Vlaams-Nederlands cultuurhuis deBuren in Brussel en jongere, midden in het veld staande collega's als Mooie Woorden in Utrecht.

Belangrijk is om te benadrukken dat wij niet alleen voorzien in de behoeften van kunstenaars, maar ook in de behoeften van afnemers zoals podia, festivals en kunstinstituten. Veel afnemers zien in literatuur een belangrijke artistieke toevoeging aan hun (hoofd)programma's, maar daarvoor waren de mogelijkheden qua aanbod tot voor kort zeer beperkt. Er werden simpelweg amper literaire producties gemaakt die een groter publiek aan konden of breed konden toeren.

...THE NORTH

Onze activiteiten zijn verweven met de lokale bevolking en cultuur, met 'het gevoel van het Noorden'. Deze focus en diepe worteling is ook sterk verbonden met de maatschappelijke relevantie van Explore the North. Wat ons betreft is de noordelijke cultuur onderscheidend, een onuitputtelijke bron van onderzoek en inspiratie voor makers. Wij denken dat we de culturele infrastructuur in het Noorden in grote mate versterken en aanvullen, door het actief uitwisselen van makers, producties en de juiste expertise. Daarmee kunnen we een artistiek hoogwaardig niveau bereiken en een interessanter platform worden – op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Een levendige culturele infrastructuur heeft een aanzuigende werking op artistiek talent en brengt potentieel naar de oppervlakte.

Foto: Steff Geelen met Mooie Woorden in de Westerkerk

Leeuwarden – UNESCO City of Literature

Eind 2019 werd Leeuwarden UNESCO City of Literature (hierna: LCoL). Daarmee is Leeuwarden onderdeel van een internationaal netwerk dat hedendaagse literatuur en literair erfgoed deelt, promoot en koestert. Explore the North is kernpartner van LCoL, samen met penvoerder Afûk. Wij werken nauw samen om de hoge ambities – een inclusieve literaire infrastructuur in Fryslân – waar te maken. Samen ontwikkelen wij onder meer Hoge Woorden, hét spoken word platform van Fryslân. Daarnaast delen we de visie dat samenwerking de sleutel is tot een sterke literaire infrastructuur: de reden om samen het overlegorgaan Letteren in Leeuwarden te starten en het gesprek met lokale partijen gaande te houden, zeker ook met betrekking tot lokale talenten. Ook internationale uitwisseling behoort tot onze gezamenlijke agenda.

(Inter)nationale uitwisseling

We willen de Friese taal en het Friese kunstenveld meer ontsluiten. Ook willen we dat Fryslân een aantrekkelijke werkplek is voor makers van hier én van elders. We werken daarbij van binnen naar buiten: door makers van hier de mogelijkheid te geven hun vleugels uit te slaan op andere plekken, geven we ze reden om in Fryslân te blijven. Wij zoeken naar nationale en internationale samenwerkingen met andere literatuur- en productiehuizen en podia in binnen- en buitenland. We sturen artiesten van hier naar andere plekken om daar inspiratie en ervaring op te doen, die ze mee terugnemen naar hier. Maar we werken ook van buiten naar binnen: we organiseren diverse uitwisselingen en residenties, in samenwerking met partnerproductiehuizen, LCoL en collega-Cities of Literature. We halen auteurs en andere makers naar Fryslân en altijd gaat er een wereld voor ze open.

“Literatuur, poëzie: het speelt zich steeds minder af tussen twee kanten en steeds meer in dit soort contexten. Vluchtiger misschien, maar wel zo dynamisch. Dat bleek ook in het expeditie-programma: probersels, voorpremières en fragmenten op onverwachte plekken, verrassingen uit de kweekvijvers van noordelijk samenwerkingsverband Station Noord. In de kelder van een horecagelegenheid aan de Eewal kon je zo stuiten op multitalent Michelle Samba met een korte, maar o o, wát krachtige performance. Drones uit de cello, rake trommelslagen en dan dat Fries! “Alles is stil / alles is trommelje”. Misschien is dat wel de code die dit festival bijeenhoudt, de wereld zelfs.” - De Leeuwarder Courant

Meertaligheid en het Fries

Binnen de ontwikkelinstelling bouwen wij een infrastructuur waarin ook het Fries als tweede rijkstaal kan floreren als basis voor spannende kunstprojecten. Juist door het Fries in (inter)nationale context te plaatsen wordt de schoonheid van de taal benadrukt, ook buiten de provinciegrenzen. Explore the North wil het Fries - zoals vaak gebeurt - niet isoleren, maar juist laten horen in samenspel met de rest van de wereld. Friestalige kunstenaars weten ons goed te vinden, wij werken inmiddels regelmatig met gevestigde artiesten als Nynke Laverman, Tsead Bruinja en ZEA. Maar we zien ook steeds vaker jongere makers die (deels) afstappen van het Engels of het Nederlands en - soms nog voorzichtig - het Fries omarmen. Het stimuleren van talige kruisbestuiving en het geven van vrijheid om te werken in de taal die je na staat, werkt heel goed. Wij zien dat jonge kunstenaars uit Fryslân zich willen uiten in het Fries, maar ook dat hetgeen

dat ze willen zeggen belangrijker is dan de taal waarin het gezegd wordt. Wij denken dat deze generatie zich thuisvoelt bij een organisatie als Explore the North, omdat zeggingskracht centraal staat in onze missie, waardoor flexibel kan worden omgegaan met talen en vormen. Wij bieden daarmee structureel (flexibele) ruimte aan het Fries, die er voorheen veel minder was in Fryslân.

Uiteraard betekent meertaligheid veel meer dan alleen het gebruik van het Fries. Met meertalige projecten en uitwisselingsstrajecten, maar ook door meer aandacht te besteden aan anderstaligen in eigen stad en provincie, zetten we meerdere talen naast elkaar.

Foto: Coby Sey op festival Explore the North

3. WAT GAAN WIJ DOEN IN 2025 - 2028? EN MET WIE?

3.1 BLAUWDruk VAN DE ONTWIKKELINSTELLING

Onze ontwikkelinstelling Explore the North vormt een infrastructuur op zich, met daarin drie onlosmakelijk aan elkaar verbonden bouwstenen: 1) het productiehuis, 2) de Westerkerk, 3) het festival. Binnen het productiehuis werken we jaarrond aan talentontwikkelingstrajecten én eigen producties. De Westerkerk (met een theaterzaal, presentatieruimte en werkplekken) is daarbij onze thuisbasis voor presentaties, lessen en residenties. Tijdens het festival presenteren we onze eigen producties en uitkomsten van de talentontwikkelingstrajecten, naast professioneel lokaal en (inter)nationaal programma. Dat doen we op vele locaties in de stad Leeuwarden, waaronder natuurlijk de Westerkerk.

In de komende paragrafen lees je meer over de drie bouwstenen van Explore the North, die zich in 2025 - 2028 verder en steviger zullen ontwikkelen. In paragraaf 3.2 vertellen we meer over de op handen zijnde producties en samenwerkingen.

3.1.1 PRODUCTIEHUIS EXPLORE THE NORTH

Productiehuis Explore the North focust op productie en talentontwikkeling en is een plek waar we het hele jaar door nieuwe kunst creëren. Dat doen we door het geven van opdrachten, door het tegemoetkomen aan vragen van kunstenaars en door aan te sturen op nieuwe (internationale) uitwisselingen. Makers krijgen professionele begeleiding op maat: op artistiek, productioneel én op zakelijk vlak. Uiteraard stelt Explore the North een breed netwerk beschikbaar en is ons festival en/of de Westerkerk in vele gevallen een (première-)speelplek. Jaarlijks produceren wij minimaal één volwaardige, grotere toerende (festival)voorstelling met een gevorderde maker en minimaal twee kleinere toerende voorstellingen van aanstormende talenten. Daarnaast zijn er meerdere mogelijkheden voor beginnende talenten om hun woordkunst te ontwikkelen in cursussen.

Steeds vaker weten kunstenaars vanuit het hele land ons te vinden met hun plannen, vooral nu onze voorstellingen op grotere podia te zien zijn geweest. Niet zelden zijn dat schrijvers die al wel wat naam hebben gemaakt, maar nog niet buiten het boek. Dit deel valt bij ons ook onder talentontwikkeling: niet alle gevorderde schrijvers hebben namelijk ervaring met het produceren van een groter project. Plannen die wij goed vinden en die bij ons productiehuis passen, pakken we op en ontwikkelen we samen met deze makers. Waar nodig betrekken we samenwerkingspartners of externe experts. Soms is een samenwerking incidenteel, maar vaker werken wij een langere periode intensief samen met kunstenaars.

Explore the North faciliteert daarnaast meer beginnende, vaak noordelijke makers die zich (deels) al hebben bekwaamd in hun vakgebied en toe zijn aan het zetten van de volgende stap. Juist voor makers die zich in deze fase van hun carrière bevinden, zijn er weinig mogelijkheden. Wij bieden residenties, uitwisselingstrajecten, schrijfp opdrachten of ondersteunen bij het opzetten van nieuwe producties.

Ook groeit Explore the North hard in de rol van aanbieder. Onze eigen literaire producties, die we maken met kunstenaars als hierboven beschreven, zijn te zien op festivals (van Lowlands tot Hongerige Wolf) en veel verschillende podia in Nederland. We spelen bijvoorbeeld in het schouwburgen- en vlakke vloeren-circuit én in de kleine theatertjes verspreid over de provincie Fryslân. Vanwege ons brede netwerk in vele disciplines, werken wij niet alleen interdisciplinair, maar ook circuit-overstijgend.

Bij een aantal partners krijgt Explore the North zelfs nog veel meer de ruimte, zoals bij Oerol waar wij in de komende jaren een Explore the North-hub kunnen vormgeven waarbij zowel in het hoofd- als randprogramma van Oerol structureel ruimte bestaat voor onze makers en bijvoorbeeld de Jonge Schrijvers van onze schrijfopleiding: een geweldige, prominente showcasefunctie. Ook bij festivals als De Parade, Wintertuin en Noorderzon en podia als Zaal 3 (Den Haag) en Grand Theatre (Groningen) bestaat er interesse in onze activiteiten in de volle breedte. In het geval van het Grand Theatre werken wij - als twee noordelijke ontwikkelinstellingen - aan een duurzame samenwerking binnen Noord-Nederland.

Explore the North heeft daarmee een waardevolle brugfunctie van (deels noordelijke) makers naar (inter)nationale presentatieplekken in diverse circuits. Deze functie wordt in 2025 - 2028 sterker ontwikkeld, omdat het vormgeven van dit alternatieve circuit enorme kansen biedt voor de ontwikkeling van literair performen in de toekomst.

“Sinds afgelopen vrijdag is het rondreizende theaterfestival De Parade in Utrecht neergestreken. Vooral Eisfogl, een voorstelling over een extreem obscure dichter, maakt een bezoek de moeite waard”
– NRC Handelsblad over Eisfogl van De Poezieboys, Joost Oomen en Willie Darktrousers

TALENTONTWIKKELINGSTRAJECTEN BINNEN HET PRODUCTIEHUIS

Hieronder geven wij een kort overzicht van de belangrijkste talentontwikkelingstrajecten binnen het productiehuis op dit moment. Dit zijn duurzame programma's waar het jaarrond makers aan deelnemen. Deze trajecten gaan we in de komende jaren uitbouwen en er zullen ongetwijfeld nieuwe bijkomen. Een deel van deze trajecten is onderdeel van een netwerk waarbij wij vaak de enige partner in het noorden zijn dan wel wij ons onderscheiden met een focus op letteren. Daarnaast maken we - zoals hierboven beschreven - producties met verschillende makers die we laten toeren. Deze makers komen soms voort uit de ontwikkelingstrajecten, maar niet altijd. Met welke makers we producties maken, lees je in paragraaf 3.2.

Jonge Schrijvers

In samenwerking met Meeuw Jonge Theatermakers organiseren wij sinds 2017 een schrijfcursus voor jonge scribenten tussen de 13 en 18 jaar oud: Jonge Schrijvers. Er zijn twee semesters in een jaar, elk van 10 lessen. Dankzij bevolgen talentvolle schrijfdocenten (onder wie Yentl van Stokkum, Koen Frijns en Wessel de Vries) maken de deelnemers kennis met allerlei vormen van tekst, zoals proza, poëzie en toneelteksten. Podiumpresentaties van het werk vinden plaats tijdens activiteiten van Explore the North en jaarlijks op Oerol. De eerste Jonge Schrijvers uit dit traject zijn toegelaten tot de landelijke HBO-(schrijf)opleidingen (ArteZ) en/of stromen op natuurlijke wijze onze ontwikkelinstelling in. Wij intensiveren ons Jonge Schrijvers-programma in de komende jaren tot een volwaardig driejarig cursustraject. We gaan hiervoor ook breder werven dan tot nu toe, op meerdere middelbare scholen in Fryslân.

Spoken Word

Samen met LCoL en spoken word-artiest Marrit Jellema ontwikkelen wij de komende jaren het spoken word-platform Hoge Woorden dat als eerste spoken word-platform in Fryslân van start ging in 2023. Elke kwartaal nodigen wij daarvoor de nationale top uit het genre uit in Leeuwarden om zich te meten met onze lokale helden (die zich daar weer aan optrekken). De ambitie is om het genre spoken word een structurele plek te geven in de provincie en aansluiting te vinden binnen de noordelijke context, maar ook landelijk met partijen als Poetry Circle Nowhere, SPOKEN en het NK Poetry Slam.

Kultuer Kollektief en TWEESPRAAK

Het Kultuer Kollektief (gestart in 2021) verbindt zeven productiekernen in Fryslân en ondersteunt beginnende, interdisciplinaire makers in hun artistieke ontwikkeling. Het vertrekpunt is het uitwisselen van kennis, ervaring en netwerk en het aangaan van coalities rond de makers. Onderdeel van Kultuer Kollektief is TWEESPRAAK. Dit is een kennismakingstraject waarbij zes makers worden uitgenodigd zich te ontwikkelen in samenwerking met de partners. Explore the North is partner van makers die een focus hebben op taal en literatuur. De resultaten van TWEESPRAAK worden gepresenteerd tijdens de Broeikas: een specifiek podium voor lokale kunstenaars en onderdeel van de festivalperiode van Explore the North.

Partners in Kultuer Kollektief zijn: Popfabryk (popcultuur), VHDG (beeldende kunst), New Noardic Wave (film), Tryater (theater), Explore the North (literatuur), Arcadia en Keunstwurk.

Poetry Circle 058

Explore the North is de Leeuwarder partner van Poetry Circle Nowhere, in een netwerk van negen steden. In onze Westerkerk huist Poetry Circle 058: een jaarlijks wisselende groep van 10 - 15 talenten die met coaches werken

aan hun vaardigheden in spoken word en storytelling. Met Nowhere zijn wij in gesprek over de toekomst: in de komende jaren zoeken we samen naar meer mogelijkheden om deze makers podiumplekken (en een circuit) te geven, gebruikmakend van onze gezamenlijke netwerken en partners. Wij worden vanaf 2027 partner in het makertraject voor professionele spoken word-artiesten: Poetry Circle Werkplaats (in samenwerking met Schuur (Haarlem), Wintertuin (Nijmegen), Nowhere (Amsterdam) en Huis van de Gedichten (Den Haag)).

Masterclass voordracht & literair performen

Voor gevestigde schrijvers is literatuur buiten het boek vaak onbekend terrein en de stap naar het podium (er meer van maken dan een 'droge' voordracht) kan groot zijn. Daarom ontwikkelen wij samen met Tryater en LCoL een jaarlijkse reeks masterclasses in voordracht én daaropvolgend masterclasses in literair performen onder leiding van een professionele theatermaker. De masterclasses worden specifiek ingericht ten behoeve van de podiumontwikkeling van noordelijke auteurs en zijn dus ook toegankelijk voor Friestalige schrijvers. De uitkomsten worden gepresenteerd bij Tryater en/of tijdens festival Explore the North.

“Het is echt bizar om als 17-jarige met een voorstelling op Oerol te staan: je wordt echt serieus genomen. Het voelt als een eer.” – Jonge Schrijver Hedzer Seffinga bij Omrop Fryslân

Station Noord

Explore the North is partner in Station Noord, het netwerk voor de ontwikkeling van (podium)kunsttalent in Noord-Nederland. In samenwerking met zo'n 17 partners bieden we ondersteuning aan beginnende autonome makers in het Noorden. Ze krijgen de ruimte om zich binnen meerjarige trajecten te ontwikkelen op artistiek, zakelijk en organisatorisch vlak. Als partner nemen we deel aan netwerkbijeenkomsten en bieden we makers begeleiding, expertise, faciliteiten en presentatieplekken aan. Explore the North werkt als enige letterenpartner in het netwerk met makers die zich begeven op het snijvlak van literatuur, taal en podiumkunsten. Daarmee geven wij talenten met wie wij werken direct een noordelijk netwerk.

In 2025-2028 is festival Explore the North Station Noordhub. Dat betekent dat wij in samenwerking met alle Station Noord-partners elk jaar een breed programma van noordelijke talenten presenteren in het festival, gecombineerd met een netwerkprogramma.

#nieuwestukken

Begin 2021 werd Explore the North door het Fonds Podiumkunsten en het Nederlands Letterenfonds benaderd om mee te doen aan een programma getiteld #nieuwestukken. Binnen dit programma krijgen talentvolle schrijvers (die normaal niet bij de fondsen in zicht zouden zijn) een kans zich te ontwikkelen als toneelschrijver tijdens een intensief leertraject van acht maanden. In 2023 werd Explore the North gevraagd dit landelijke traject met zeven partners (Mensen Zeggen Dingen, El Hizra, Filling the Gap, Bijlmerparktheater, Theater Zuidplein, Nowhere en Explore the North) te coördineren en inhoudelijk vorm te geven met de partners. Een handschoen die wij graag hebben opgepakt. Een landelijke eindpresentatie volgde in februari 2024 in onze eigen Westerkerk in Leeuwarden.

Later in 2024 moet in overleg met de fondsen blijken of en hoe dit project wordt voortgezet. Wij benoemen #nieuwestukken hier als voorbeeld van de wijze waarop Explore the North een brug vormt tussen letteren en podiumkunsten, ook in het gesprek met de rijksfondsen.

Uitwisselingstrajecten

In 2025-2028 continueren wij de intensieve samenwerking met LCoL, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. We duiken dieper in het rijke internationale netwerk van UNESCO Cities of Literature. We halen buitenlandse auteurs naar Fryslân voor residenties en bijzondere projecten. We brengen de auteurs in contact met lokale schrijvers en makers en zorgen zo voor kruisbestuiving tussen verschillende (minderheids)talen. Ook gaan we door met het jaarlijkse uitwisselingproject de Verwonderkamer, in samenwerking met Vlaams-Nederlands huis voor cultuur deBuren. Hiervoor gaan twee Vlaamse en twee Friese literaire makers in residentie in Leeuwarden om nieuw werk te maken, dat in sommige gevallen ook weer op tournee gaat.

In 2025-2028 gaan we daarnaast intensiever inzetten op het presenteren en (co)produceren van projecten met internationale, interdisciplinaire kunstenaars met een link naar taal, literatuur of meertaligheid. Denk daarbij aan kunstenaars die al op ons festival stonden zoals: Ahilan Ratnamohan (België), Camae Aye-wa (Moor Mother, VS), Maria Alyokhina (Pussy Riot, Rusland), Liquid Loft (Oostenrijk), Alabaster DePlume (GB), Marina Herlop (Spanje), Abdullah Miniawy (Le Cri du Caire, Egypte) of Coby Sey (GB). De komende jaren zetten wij in op het mogelijk maken van residenties en duurzame projecten met dit soort internationale makers in Leeuwarden. Daarbij zoeken wij inhoudelijke samenwerking met gelijkgestemde festivals als Rewire, PAFFF en Motel Mozaïque.

Lange lijnen

Op het gebied van talentontwikkeling is er in samenwerking met vele partners een mooi curriculum ontstaan bij Explore the North. Je kunt bij ons binnenstromen als erg jong talent via Jonge Schrijvers, in je verdere ontwikkeling zijn er trajecten als Tweespraak, #nieuwestukken, Poetry Circle 058, uitwisselingen met deBuren of Wintertuin en voor de toptalenten in het noorden is er Station Noord. Presentaties (groot en klein) vinden plaats op allerlei podia, in onze festivalperiode in november, jaarrond bij in de Westerkerk of bij een van de vele partners.

Voorbeeld: de lange lijnen kwamen glashelder samen op Oerol 2023. Als productiehuis presenteerden wij daar de voorstelling LORCA van Station-Noordmaker Joost Oomen en de Poezieboys in het hoofdprogramma. Daarnaast hadden we een Explore the North-hub in het kleine West-End Theater met eigen producties van jong noordelijk talent. Als derde presenteerden we Het Grote Onbekende, een jaarlijks project van ons in samenwerking met Oerol en Meeuw Jonge Theatermakers, waarbij de Jonge Schrijvers zich verdiepen in de verhalen van eilanders. Noordelijk én landelijk talent zichtbaar in diverse stadia van ontwikkeling, voor meer dan 4000 bezoekers.

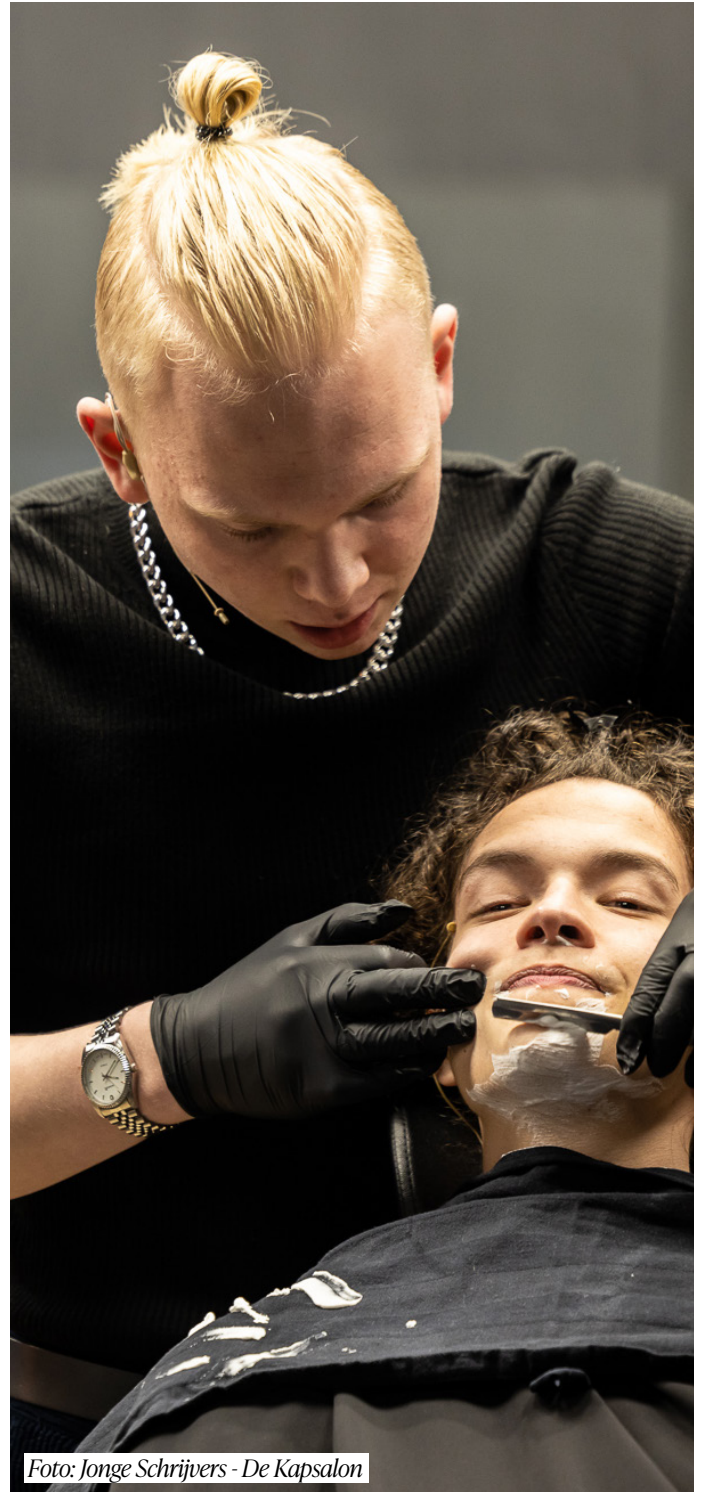

Foto: Jonge Schrijvers - De Kapsalon

3.1.2 DE WESTERKERK EN ANDERE FACILITEITEN

De Westerkerk – een vlakke vloertheater in het centrum van Leeuwarden – is een intieme locatie van een zeldzame kwaliteit. Het is een magische plek voor kleinschalige producties en presentaties, van onszelf en van partners. Explore the North beschikt over het gehele pand inclusief een theaterzaal (150-200 cap), een atelier (80 cap), een café (80 cap) en diverse kantooruimtes.

De Westerkerk is ons thuis. We gebruiken het als werk- en residentieplek voor makers en als ontmoetingsplek voor jonge schrijvers en cursisten. Wij presenteren hier door het jaar heen lokale en (inter)nationale projecten – vaak met literatuur, taal of meertaligheid als leidraad. Daarnaast ontwikkelen wij nieuwe programmeringslijnen. Dat doen wij onder andere met culturele en sociale partners als LCoL, Stichting Romte, Kultuer Kollektif, De Popfabryk, Queer Factory en Performing Arts Festival Fryslân (PAFFF). De Westerkerk groeit in de komende jaren verder uit tot het ‘huis’ van onze ontwikkelinstelling, vooral nu de gemeente Leeuwarden sinds eind 2023 substantieel mee-investeert in het ontwikkelen van deze prachtplek. In 2028 heeft de Westerkerk een sleutelfunctie in de lokale, noordelijke en landelijke sociale en culturele infrastructuur.

Voor makers die iets anders nodig hebben dan de Westerkerk kunnen wij ons wenden tot ruimtes en faciliteiten bij partners als Tryater, Meeuw Jonge Theatermakers of Neushoorn. Andersom wordt de Westerkerk ingezet als faciliteit voor partners.

In de Randstad (waar veel landelijke makers wonen) werken wij voor residenties geregeld samen met Zaal 3 van het Nationale Theater, maar wij werkten eerder ook met WORM in Rotterdam en met Paradiso Melkweg Productiehuis in Amsterdam. In andere regio's maakten wij gebruik van faciliteiten van het Grand Theatre in Groningen en voor residenties van de mogelijkheden geboden door Wintertuin, Oerol of Noorderzon.

Zowel de Westerkerk als ons brede netwerk biedt in 2025-2028 heel veel opties voor het uitbreiden van onze ontwikkelingsfunctie. We zijn in de gelegenheid om partnerschappen op maat te faciliteren.

3.1.3 FESTIVAL EXPLORE THE NORTH

Festival Explore the North is een jaarlijks, interdisciplinair evenement met literatuur en podiumkunsten als brandpunt, dat de prachtige binnenstad van Leeuwarden en haar even zo mooie inwoners uitlicht als bron voor inspiratie en experiment. Het festival vindt plaats in november, wanneer de winterkou zijn intrede doet en de bezoekers zich tijdens hun dwaaltocht door de stad opwarmen aan een divers en diepgravend programma. Elk jaar is er een duidelijke thematiek dat als accent terugkomt in het gehele aanbod. In 2022 lieten we ons inspireren door de kracht van de denkbeeldige oplossingen (de ‘Patafysica’) en in 2023 doken wij in de (on)eindigheid van het bestaan.

We presenteren een brede mix van genres: hedendaagse componisten staan naast spoken word avantgardisten, jonge talentvolle schrijvers naast internationale theatermakers.

Noordelijke kunstenaars in een internationale omgeving, (inter)nationale kunstenaars in het Fryslân van nu. Explore the North is een festival dat draait om live-ervaringen en ontmoetingen. Niet zelden zijn inwoners van het noorden onderdeel van de projecten. Dat maakt het programma eigen, uniek en toegankelijk. Met Explore the North willen wij expliciet werken aan de broodnodige publieksopbouw voor kunst en experiment in Leeuwarden en Fryslân. Daarbij is het festival hét moment waarop wij alle ontwikkelingen binnen onze instelling in de etalage zetten. Leeuwarden is onmiskenbaar de hoofdrolspeler van festival Explore the North. Ons programma staat op uitzonderlijke locaties, zoals kerken, jongendstilpanden en schepen. We maken tijdens het festival culturele en historische expedities door de stad. Deze expedities, waarbij bezoekers in kleine groepjes van 25 personen met een gids naar intieme en experimentele optredens gelooft worden, zorgen voor een extra verdieping in het programma (ca. 500 mensen gaan tijdens het festival op expeditie).

FESTIVAL EXPLORE THE NORTH IN NOVEMBER BESTAAT GROFWEG UIT DRIE ONDERDELEN IN 2025-2028:

*Het festivalweekend. Een uitgebreid driedaags (inter)nationaal, interdisciplinair festivalweekend waarin exploreren centraal staat. Binnen het festival is een belangrijke rol weggelegd voor onze eigen literaire producties. We programmeren daarnaast ook actueel en passend programma: van muziek tot theater tot literatuur, alles altijd in het kader van ‘vreemde vormen’. We hebben ruimte voor producties van partners in ons hoofdprogramma, maar ook voor try outs en work-in-progress in bijvoorbeeld de expedities of op kleinere locaties. Elk jaar presenteren we uitwisselingsprojecten met partners als deBuren (Brussel), Wintertuin/De Nieuwe Oost (Nijmegen), internationaal podiumkunstenfestival PAFFF (Leeuwarden), FRONTAAL (Rotterdam), Mooie Woorden (Utrecht), Oerol (Terschelling), Motel Mozaique (Rotterdam), etc.

Daarmee is Explore the North ook een brandpunt en showcase voor professionals en makers uit de sector, omdat er veel nieuw experimenteel werk te zien is en zelfs nog ter plekke wordt ontwikkeld. Omdat wij ‘helemaal’ in Leeuwarden zitten, blijven veel collega's uit den lande ook slapen, wat altijd bijdraagt aan een positieve ervaring en fijne informele ontmoetingen. Gastvrijheid (waaronder samen feest maken) is erg belangrijk voor duurzame relaties!

“Het festival in Leeuwarden werd geroemd om hun belangrijke functie voor Noordelijke makers als het gaat om talentontwikkeling en cofinanciering. Daarnaast vond de jury het een inhoudelijk sterk festival, waarbij er goed gebruik wordt gemaakt van locaties in de stad en waar veel bijzondere projecten en samenwerkingen geïnitieerd worden.” - uit het juryrapport van Poptag Noord - beste festival

* De Stadskas. Dit is ons prominente festivalhart op het Oldehoofsterkerkhof (een centraal plein in Leeuwarden) en letterlijk een grote, glazen groentenkas. Hij staat er tijdens het festival, maar niet alleen dan: al twee á drie weken daarvoor bouwen we hem op. In die periode voorafgaand aan het festivalweekend is de Stadskas van Explore the North het hart van de stad en vrij toegankelijk voor iedereen. Elke dag wordt daar programma gemaakt: door onszelf, of door een culturele of maatschappelijke partner uit de provincie, die daarvoor haar achterban uitnodigt. Daarmee laten wij de Leeuwarders, Friezen en vele gasten van buiten op laagdrempelige wijze kennismaken met Explore the North. Van een Zine-presentatie van de Jonge Schrijvers tot een poëtische Pussynight door de Poezieboys. Van voorleesochtenden i.s.m. de kinderboekhandel tot queer-feest van Glitch tot 'kutzooibingo'. Vaak is het een volle bak, waarbij publiek vanuit verschillende achtergronden elkaar ontmoet. De laatste jaren vormde de Stadskas een verbinding tussen de stad, ons publiek en dat van onze partners. Een bron van verdieping in de donkere maand november in combinatie met mooie horeca en vers gebakken pizza's.

* Talentontwikkelingsfestival De Broeikas. De Broeikas is een eendaags, multidisciplinair kunstenfestival van en voor jonge (net beginnende) makers in Noord-Nederland en met name Fryslân. Wat broeit er onder de nieuwe lichting kunstenaars, muzikanten, theatermakers, schrijvers en spoken word artiesten? In 2022 en 2023 was De Broeikas helemaal uitverkocht met een vooral jonge doelgroep. Locaties voor het programma waren de Stadskas en de Westerkerk, daar komen in de toekomst nog locaties bij. De Broeikas groeit.

3.2 MET WIE WERKEN WIJ IN 2025 - 2028?

Wij zijn als ontwikkelinstelling wendbaar en dat moet zo blijven. Dat betekent dat wij onze activiteiten niet al voor vier jaar vast willen leggen. Wel werken wij - rekening houdend met de boekingsperiode van theaters en de tijd die nodig is een grote voorstelling te produceren - toch zeker twee jaar vooruit. In dit plan hebben wij al vele samenwerkingspartners benoemd. Hieronder benoemen wij kort een aantal makers, partners en trajecten waar wij ons aan verbinden in vooral het eerste deel van de komende periode.

Joost Oomen

Joost Oomen publiceert romans en bundels en maakt in samenhang met Explore the North experimenteel poëtisch werk voor het podium. Samen produceerden wij meerdere succesvolle voorstellingen die samen goed waren voor meer dan 12.000 bezoekers. Wij zien Joost als een van de voorlopers in het genre dat wij ontwikkelen en een van de aanjagers van de literaire scene die in Nederland aan het ontstaan is rond dit genre. Met Joost ontwikkelen wij komende jaren nieuwe voorstellingen in samenwerking met garagejazzband Kruidkoek (Liefde in tijden van Hopjesvla, 2025/2026) en met De Poezieboys (Geesten, 2025/2026).

De Poezieboys

Niemand maakt in Nederland poëzie zo toegankelijk en leuk als De Poezieboys (Jos Nargy en Joep Hendrixx). Maandelijks hosten zij in Zaal 3 in Den Haag de Poeziebar, met elke keer een uitverkochte, dampende en joelende zaal voor de poëzie. Eens in het jaar doen zij hetzelfde in de grote zaal van de Koninklijke Schouwburg. Daarnaast produceren De Poezieboys nieuwe

voorstellingen geïnspireerd op het werk van belangrijke dichters uit de geschiedenis. Explore the North (co)produceerde meerdere voorstellingen van De Poezieboys. Jos en Joep organiseerden voor Explore the North speciale edities van de Poeziebar (onder de naam Pussynight) in Leeuwarden. In de 2025-2028 werken wij structureel met ze samen in de productie van minimaal twee grotere voorstellingen.

Martin Rombouts & Yvonne Zeegers

Deze twee interdisciplinaire literaire makers ontwikkelen bij ons voor 2025 een voorstelling over de liefde, liefdesverhalen en hun eigen beëindigde liefdesrelatie. Daarvoor werken zij onder meer samen met de talentvolle choreograaf Gaja Caruso. Martin was al eerder betrokken bij producties van Explore the North, waaronder Poetic Resistance, en Yvonne was op het festival te zien in twee werken van choreograaf Gaja Caruso.

Marrit Jellema

De Leeuwarder Marrit Jellema behoort tot de top van de Nederlandse spoken word. Ze was winnaar van de landelijke Spoken Awards, won de ILFU-verhalenwedstrijd en was finalist van het NK Poetry Slam. Bij Explore the North produceerde en presenteerde zij de prachtige podiumversie van haar spoken word-album Superpersoonlijk. In de komende jaren werken wij met Marrit aan nieuw werk voor het podium.

Michelle Samba

Michelle Samba is een multidisciplinaire kunstenaar afkomstig uit Fryslân, woonachtig in Amsterdam. Michelle maakte de laatste jaren grote indruk met haar hoogstpersoonlijke performances en installaties. In de afgelopen jaren werkte zij veel met muziek, performance, taal en liet ze ook buiten Fryslân veel monden openvallen met haar indrukwekkende meertalige performances. In de komende jaren geven wij haar persoonlijke ontwikkelings-traject vorm, met partners als Station Noord, Oerol, Motel Mozaïque en Tryater.

Ahilan Ratnamohan

Ahilan is een Belgische theatermaker met een grote fascinatie voor taal en meertaligheid. In 2021-2023 ontwikkelden wij gezamenlijk het omvangrijke meertaligheidsproject Pidgin X, waarbij in verschillende steden (Zwolle, Groningen, Leeuwarden) een nieuwe, 'democratische' taal werd ontwikkeld op basis van de verschillende moedertalen van de inwoners van de stad. Er is veel interesse voor het project, ook vanuit het buitenland. We coproduceerden daarnaast ook Ahilans laatste voorstelling Josse Jnr. in samenwerking met LOD (Gent). In de komende jaren gaan we een vervolg geven aan Pidgin X en ondersteunen wij Ahilan bij zijn andere projecten die taal als kern hebben.

Nibiru / Sanam Tahmasebi

Sanam Tahmasebi is een talentvolle componist, muzikant en zangeres uit Iran die onder de naam Nibiru samenwerkt met de Nederlandse oed-speler Jelte Fossen. Samen zetten zij poëzie van hedendaagse dichters als Nima Yooshij en klassieke dichters als Rumi en Hafez op nieuw gecomponeerde muziek. Sanam gebruikt daarvoor haar moedertaal Farsi, maar ook Engels en Nederlands. In samenwerking met Explore the North werkt het duo aan een nieuwe multidisciplinaire voorstelling en tour vol muziek, poëzie en korte verhalen. Het onderwerp is het thema 'thuis' en wat dit betekent voor mensen met diverse achtergronden.

Samenwerkingen en coproducties binnen het festival

Ook binnen de context van het festival werken wij in 2025-2028 meerjarig samen met een aantal gezelschappen, die op een bijzondere wijze in brede zin omgaan met literatuur, taal en verhalen. Dat gaat bijvoorbeeld over de musical journalism-projecten van Amsterdamse componiste Andrea Voets en haar gezelschap Resonate Productions, die in meerdere jaren te zien zijn op het festival. Een ander voorbeeld is een meerjarige samenwerking met het Rotterdamse collectief URLAND, dat festival Explore the North inzet als onderzoeksplek voor werk in uitvoering en experiment.

Tenslotte komen uit geslaagde festivalprojecten ook coproducties voort die soms minder op taal maar meer op vreemde vormen zitten. Een voorbeeld is het prachtige locatiegebonden koorproject Project Overtone van Bouke Groen dat komende jaren onder andere te zien is op Zeeland Nazomerfestival en in de wijken van Rotterdam Zuid.

“Eén van de meest geestige en gelaagde voorstellingen dit jaar” - Cornald Maas over Joost Oomen & De Poëzieboys op Oerol

Foto: Ahilan Ratnamohan, Etuwe Bright Junior en Josse de Pauw bij Kampnagel, Hamburg (coproductie ETN)

4. SAMENWERKING, TOEGANKELIJKHEID, MAATSCHAPPELIJK BELANG EN PUBLIEK

4.1. SAMENWERKINGSVERBANDEN EN POSITIONERING

Voor onze activiteiten werken wij structureel samen met tientallen partners en vrienden vanuit het hele land. We hebben heel hard in dit netwerk geïnvesteerd de afgelopen jaren. Vele partners zijn al benoemd. Daarnaast nemen wij onze verantwoordelijkheid binnen een aantal grotere samenwerkingsverbanden.

De Verenigde Podiumkunstenfestivals, VLAM21, Letteren in Leeuwarden en Kunsten '92

Wij zijn deelnemer aan De Verenigde Podiumkunstenfestivals. Dit is een informeel samenwerkingsverband van meer dan 60 Nederlandse festivals, bedoeld om de positie van de festivals in Nederland te verstevigen. Explore the North-directeur Mark Hospers is jarenlang coördinator geweest van dit landelijke netwerk dat bestaat sinds 2016. Hij is nog steeds onderdeel van de kerngroep.

In 2021 is een soortgelijke samenwerking gestart van festivals en organisaties op het gebied van de letteren, met zo'n 10-15 door het Letterenfonds of Ministerie van OCW ondersteunde instellingen onder de naam VLAM21. Dit samenwerkingsverband wordt gecoördineerd door Femme van den Berg. Zij wordt bijgestaan door een kerngroep bestaande uit Frank Tazelaar (Wintertuin), Monique Dirven (ILFU) en Mark Hospers (Explore the North).

Met VLAM21 spreken wij ook structureel met het Nederlands Letterenfonds en met de Raad voor Cultuur over de ontwikkelingen binnen ons genre. Wat hoog op de agenda staat: de beschikbare financiële middelen voor het (op grotere schaal) produceren van 'literatuur buiten het boek', die niet in verhouding staan tot de middelen voor andere disciplines. VLAM21 heeft ook een traineeship opgezet voor literaire programmamakers. Het traineeship duurt een jaar en omvat een uitgebreid programma in de vorm van workshops voor mid-careers en een traineeship voor talentvolle beginners. In 2023 is de pilot voor dit traject gestart bij ILFU in Utrecht, Wintertuin in Nijmegen en bij Explore the North in Leeuwarden.

Explore the North is onderdeel van een overleg van letterenpartners in Leeuwarden (Letteren in Leeuwarden) waarin wij agenda en projecten met elkaar afstemmen. Partners zijn ook LCoL, dBieb, Fers, Tresoor, Boekhandel van der Velde en Fries literair magazine Ensafh.

Wij zijn in 2021 lid geworden van Kunsten '92. Dit is een organisatie die de belangen van de culturele sector in Nederland met verve behartigt.

Tenslotte is algemeen directeur Mark Hospers in 2025 en 2026 door het Fonds Podiumkunsten geselecteerd als Nederlandse fellow voor ISPA International Society for the Performing Arts.

4.2. PUBLIEK, TOEGANKELIJKHEID EN MAATSCHAPPELIJK BELANG

Binnen de standplaats Fryslân

Wij hebben in de afgelopen jaren gemerkt dat bij bezoekers de wens bestaat om verrast te worden. Ze zien graag hun eigen omgeving in een ander licht. Wij spelen in op de behoefte van bezoekers om serieus genomen te worden en niet enkel benaderd te worden met ‘makkelijk werk omdat het makkelijk moet’, zoals in Fryslân decennialang de norm was.

Doordat dit de norm was, is het niet makkelijk om publiek te werven. De publieksopbouw voor het werk dat wij bieden is, vergeleken met andere regio's, misschien nog relatief klein. Maar: het groeit! Dankzij een sterker wordend kunstenveld. Publieksopbouw in deze regio blijft dan ook een van onze grootste uitdagingen voor de komende jaren. Het is een kwestie van een lange adem en één voor één mensen bereiken. Er zijn echter al grote stappen gezet. De Leeuwarder Courant kopte dan ook: “Volle zalen voor de niche” in een uitgebreide terugblik op het festival in 2023.

Fryslân en haar inwoners vormen een belangrijk deel van onze inspiratie. Fryslân is meertalig, ruraal, er is veel aandacht voor het landschap en er is een fantasierijke, verhalende geschiedenis die wordt gekoesterd. Dat zijn thema's die we omarmen, maar dan wel op een manier die past bij het experimentele karakter van Explore the North. Bij terugkerende projecten als Pidgin X (het samenstellen van een nieuwe democratische stadstaal), De Verwonderkamer (jaarlijks uitwisselingsproject met Vlaams-Nederlands huis voor cultuur deBuren) en Het Grote Onbekende (verhalen van Terschellinger eilanders, vertolkt door Jonge Schrijvers) betrekken we niet alleen makers, maar ook inwoners van de provincie. Sterker nog: de inwoners zijn bij deze projecten soms niet alleen onderwerp, maar ook maker.

Door ons interdisciplinaire karakter komt er in Leeuwarden publiek uit verschillende interessegebieden samen. Dat levert een interessante publieksamenstelling op, maar ook een interessante mix van opvattingen over hoe werk gepresenteerd wordt (concertbezoekers ‘kijken’ heel anders dan bezoekers van literaire activiteiten). Je wordt tijdens het festival Explore the North veel op het verkeerde been gezet omdat de ‘codes van kijken’ door elkaar lopen. Het zijn juist die vreemde vormen waar ons publiek op aangaat. De zalen zitten bij literaire performances bomvol. Inmiddels ziet het publiek dit als de hoogtepunten van het festival of het jaarrond programma in de Westerkerk. Onze eigen literaire producties komen steeds weer terug in de top tien-lijstjes van het mooiste programma van festivalbezoekers in onze jaarlijkse publieksonderzoeken.

Een nieuwe garde in Leeuwarden en Fryslân

Met het festival, De Westerkerk, de Stadskas en ook met bijvoorbeeld een project als De Broeikas maken wij connecties met diverse nieuwe gardes. Dat betreft zowel makers als publiek in Leeuwarden, Fryslân en Noord-Nederland. Er gebeurt vreselijk veel op het gebied van interdisciplinaire (soms underground) cultuur onder de radar. Met dit soort projecten proberen wij bewegingen een serieus podium te geven. We geven jonge, veelbelovende kunstenaars en hun diverse achterbannen een plek en betrekken ze via hun eigen interesses bij onze activiteiten.

Een voorbeeld is de spoken word-cultuur in Leeuwarden waarin heel veel borrelt. Dit is een jonge generatie die zich vanuit vroege tienerjaren ontwikkelt. Wij zien deze generatie steeds meer terug bij onze jaarrond activiteiten in de Westerkerk (waaronder ons eigen spoken word-platform Hoge Woorden) en in onze festivalperiode. Dit komt ook doordat we deze generatie betrekken bij het inhoudelijk vormgeven van het programma.

Er liggen veel kansen bij de marketing, als we daarbij samenwerken met de vele partners die hierboven zijn benoemd. Een beweging bouw je niet alleen; die moet gedragen worden. Ook een deel van de doelgroepbenadering ligt bij de partners, in samenwerking met ons marketingteam. Samen kijken we per doelgroep en per partner hoe er – naast de brede algemene marketingstrategie – campagne kan worden gemaakt voor de achterban van de partners.

Samenstelling en loyaliteit publiek lokaal

Het merendeel van de lokale bezoekers komt uit Leeuwarden of vele plekken verspreid over Fryslân (zo'n 75%). Daarnaast komt een deel uit Groningen (10%), aangevuld met bezoekers uit andere steden/provincies door het land zoals Amsterdam, Utrecht, Arnhem en Zwolle (15%). Zo'n 60% van de bezoekers is jonger dan 45 jaar en zo'n 30% jonger dan 30 jaar. Dat maakt dat elke leeftijdscategorie goed vertegenwoordigd is en dat de mix qua leeftijden geleidelijk verdeeld is. Bij de vraag naar een cijferbeoordeling (van 1 tot 10) van de laatste editie van het festival scoorde het festival in 2023 gemiddeld een 8,1. Met 8 als meest gegeven cijfer. 72% van de bezoekers komt zeker een volgende editie terug, 22% procent keert in principe wel terug maar laat het afhangen van het programma, 6% procent is er nog niet over uit. Dat maakt dat 94% van de bezoekers in principe wil terugkeren. Meer dan 60% van de festivalbezoekers is ook bekend met onze andere activiteiten en wij zien daarin meer en meer overlap van bezoekers die ook bijvoorbeeld Hoge Woorden bezoeken of een project op Oerol. Het creëren van deze overlap tussen onze activiteiten heeft onze focus in de komende periode.

Foto: Karel tijdens de Broeikas

Wij vroegen respondenten van een publieksonderzoek waarom ze zich thuisvoelen op ons festival. Een greep uit de reacties. Bij Explore the North voel ik mij thuis omdat:

“Er hele diverse visies op de wereld en het leven vertoond werden die mij het gevoel gaven van representatie.”

“Het Leeuwarden van zijn beste kant laat zien, juist door de meest interessante buitenstaanders er naar toe te halen.”

“Mijn dubbelzinnige verhouding met Friesland hier een plaats kan krijgen.”

“Biedt wat anders, fijne verscheidenheid - soms out of your comfortzone.”

“Het mijn band met het noorden gestalte geeft als Randstedeling.”

“Het een laagdrempelig kunstfestival is dat mij met voor mij vaak nieuwe kunstenaars laat kennismaken in mijn eigen thuisstad.”

“Het afwisselend is, een goede sfeer heeft, makkelijk te bereiken is en een mooi gevoel van mienskip geeft, ook voor mij als niet-Fries die in Fryslân woont.”

Publiek overal in het land, nieuw publiek voor letteren

Hierboven schetsen wij een lokale situatie, maar het grootste deel van ons publiek zit verspreid over het gehele land, of is deels internationaal. Publieksbereik voor onze programma's hangt erg af van het profiel van de presenterende of co-producerende partner en van de plek die ons aanbod inneemt in het programma. Voor grote theaterfestivals als Noorderzon, De Parade en Oerol brengen wij bijvoorbeeld een grote dosis poëzie naar het hoofdprogramma, waardoor nieuwe bezoekers in aanraking komen met experimentele poëzie. En weer heel anders: we spelen voorstellingen met tours in kerkjes en dorpshuizen overal in Fryslân of op grote en kleine podia op andere plekken in Europa. Juist doordat wij circuitoverstijgend werken, openen we een nieuwe wereld voor de letteren. Zo boren we nieuw publiek aan dat eigenlijk helemaal niet wist dat experimentele poëzie over vruchtjes eten zo ontroerend en inspirerend kan zijn.

“Ha, mijn zoon was bij jullie LORCA-programma. Ik geloof dat 22 jaar enthousiast voorleven en voorlezen niet zo'n leesbevordering teweeg hebben gebracht als jullie avond!” - een mail van een tevreden vader die ook nog eens zelf uitgever is

Lees- en schrijfplezier

In het verlengde van wat wij hierboven schreven, zien we dat het aanwakken van leesplezier bij (jonge) mensen wordt versterkt door het performen van literair werk. De auteurs die we zien optreden zijn groot voorvechters van het geschreven woord. Het optreden is echter niet iets voor 'erbij', maar een wezenlijk onderdeel van hun praktijk en simpelweg een andere artistieke uitingsvorm. Het is een genre waar de boodschap van leesplezier vanaf spat.

Deze boodschap uit de betreffende – en niet zelden media-genieke – makers dan ook tijdens interviews rond hun werk. Tijdens radio- en televisieoptredens, hun deelname aan programma's als De Slimste Mens, op sociale media en niet in de laatste plaats tijdens hun optredens op de podia. Zeker bij de (juiste) podia zien we over het algemeen erg jong publiek voor literatuur. De Poezieboys spelen voor ademloze zalen met piepjonge poëziefhebbers en verkopen daarbij honderden bundels van de experimentele dode dichter Daniil Charms. Als Joost Oomen een première heeft in Leeuwarden, dan komt daar inmiddels standaard ook jong publiek op af dat zijn bundels en boeken verslindt en soms zelf ook aan het schrijven (en performen) slaat.

Juist in die combinatie zit in onze kleine sector een grote kans, want geen dichter verkoopt 8.500 dichtbundels in Nederland. Maar: Joost Oomen en de Poezieboys verspreiden onder dat aantal mensen een zomer lang het plezier van het lezen, door ze poëzie te laten horen en beleven op de festivals. In Leeuwarden merken we zelfs dat steeds meer jonge mensen ook zelf willen schrijven, op papier en wederom voor het podium. Voor deze aspirerend schrijvers proberen wij voorbeelden te creëren in Joost Oomen en bijvoorbeeld Marrit Jellema (spoken word). Enthousiastelingen faciliteren we vervolgens met de Jonge Schrijvers of Poetry Circle 058. Bezoekers worden lezers, lezers worden schrijvers, schrijvers worden makers (of andersom). En in alle stadia van hun loopbaan zijn deze makers te zien bij Explore the North.

Digitale toegankelijkheid

In 2024 wordt een start gemaakt met het bouwen van een nieuwe webomgeving waar eind 2024 een uitgebreide archief- en presentatiefunctie aan wordt toegevoegd voor het productiehuis. Daarmee krijgt wat wij live doen een vertaling naar online. Informatie (en dossiervorming) over makers, projecten, maar ook literaire teksten en beeld zijn hier te vinden. Wij maken altijd goede videoregistraties van onze projecten die hier ook na afloop van een project terug zijn te vinden in overleg met de makers. Mocht een maker een digitale productie of podcast willen maken, dan zou dit ook de juist omgeving kunnen zijn.

Marketing en bezoekers

Voor de festivalperiode maken we altijd een uitgekende marketingmix op basis van een uitgebreid marketingplan met een inclusief prijsbeleid. Voor het productiehuis doen we dat veel meer op maat: per project, per doelgroep, per partner. We bekijken per project, samen met onze partners, wat er naast een social media-campagne nodig is. Soms zijn dat postercampagnes, persondes bij kleine lokale kranten, campagnes samen met partners, wetenschappelijk randprogramma, workshops etc.

Bezoeken en deelnemers

In 2022 werden 22.000 en in 2023 meer dan 29.000 bezoeken gebracht aan de door Explore the North gerealiseerde individuele activiteiten (waarvan een deel door zo'n 6.500 bezoekers van de festivalperiode).

Daarvan is 50 tot 60% van de bezoeken afgelegd in regio Leeuwarden en 40 tot 50% in de rest van het land. Uitgebreide prestatie-overzichten zijn op te vragen als onderdeel van de jaarverantwoording. In 2025-2028 verwachten wij jaarlijks tussen 30.000 en 40.000 bezoeken te verwezenlijken. We verwachten een stijgende lijn in verband met de verdere ontwikkeling van de BIS-instelling (bij toekenning), de substantiële mogelijkheden voor het ontwikkelen van een jaarprogramma in de Westerkerk en de opmars van de festivalperiode. Dit zijn in onze ogen mooie cijfers voor deze experimentele discipline. Bij onze projecten, trajecten en cursussen, binnen productiehuis en festival, zijn daarnaast honderden actieve deelnemers per jaar betrokken.

Professioneel publiek

Explore the North staat meer en meer op de agenda van professionele bezoekers. Zo reizen veel van onze collega's van de landelijke literatuur- en podiumkunstenorganisaties af naar het noorden tijdens het festival, net als fondsmedewerkers en andere cultuurcollega's. Dankzij de Station Noord Hub komt ook een groot deel van de noordelijke podiumkunstensector samen op Explore the North. Dat maakt de hub een steeds belangrijker platform voor de betrokken makers. Wij beseffen dat wij in Leeuwarden soms wat ver weg zijn voor landelijke professionals (dat geldt ook voor media). Het is daarom voor ons van belang om zichtbaar te zijn op de grote landelijke podia waar 'iedereen' zich verzamelt. Wij brengen de signatuur Explore the North in die zin graag naar de mensen toe. Een goed voorbeeld is de overweldigende landelijke media-aandacht voor LORCA van Joost Oomen en De Poezieboys op Oerol en De Parade. Uiteraard gaan wij deze aandacht in de komende jaren verder verstevigen.

Educatie

Naast onze diverse cursussen en workshops (Jonge Schrijvers, Poetry Circle, de masterclasses voordracht, etc.) werken wij op verschillende manieren samen met opleidingen. Zo organiseren wij bezoekersprogramma's en workshops met de leerlingen van bijvoorbeeld Meeuw Jonge Theatermakers en Jeugd Dans Opleiding Fryslân. We werken lokaal op vele manieren samen met de Academie voor Popcultuur en NHL Stenden, waar veel makers en personeelsleden vandaan komen. Zo hosten wij de Kultuer Karavaan, een bijeenkomst waarbij alle eerstejaars van de lokale kunstopleidingen op locatie kennismaken met het veld. Festival Explore the North is een ontmoetingsplek voor noordelijke cultuureducatieprofessionals (KRAAK) en een podium voor onderwijsinitiatieven als de Friese voordrachtswedstrijd Festival en de jaarlijkse Afstudeerprijs van de schrijfopleidingen in Nederland en Vlaanderen. Voor Pidgin X ontwikkelden wij een workshopprogramma voor zowel middelbaar als hoger onderwijs en bereikten wij honderden (middelbare) scholieren en academici in Zwolle, Leeuwarden, Utrecht en Antwerpen.

Binnen Explore the North als BIS-instelling zoeken wij in de komende jaren op maat naar aansluitingen in het (lokale) educatieve veld die aansluiten bij onze praktijk en onze projecten.

Duurzaamheid

Zoals voor veel festivals en podia is duurzaamheid een aandachtspunt voor ons. Dat uit zich op verschillende manieren. Wij werken zoveel mogelijk met lokale ondernemers, drukken op gerecycled papier, serveren vegetarische producten, proberen zoveel mogelijk samen te werken met partners voor het presenteren van programma van ver (zodat er niet wordt gevlogen voor een enkele show) en ook met leveranciers kijken wij naar het zo duurzaam mogelijk produceren van ons festival.

In de komende jaren wordt duurzaamheid een centraal onderdeel van onze planvorming. Dat gaat in samenhang met de structurele ingebruikname van de Westerkerk, waarvoor in samspraak met de Gemeente Leeuwarden diverse maatregelen moeten worden getroffen. Met een jong team als dat van Explore the North zit duurzaamheid al goed in het DNA van de organisatie. Bij start van de periode 2025-2028 ligt er een plan.

4.3. CODE DIVERSITEIT & INCLUSIE

Diversiteit zit in de kern van wat wij doen. In een provincie die helaas ook bekend staat om de term blokkeerfriezen, laten wij een duidelijk ander geluid horen. De vier P's uit de code zijn ook onze P's: programma, publiek, personeel en partners.

Programma

In ons (inter)nationale programma laten wij stemmen en talen horen die doorgaans niet in Fryslân te horen zijn. Alle talen zijn gelijk en de zeggingskracht en kwaliteit van een uiting gaan vóór de taal waarin het gezegd wordt. Dat maakt Explore the North een erg inclusieve omgeving die qua programmakeuzes en partnerschappen met makers ook zeer bewust ingaat tegen de heersende, vrij homogene, culturele stromingen in deze omgeving. Dat schuurt. Wij krijgen vanuit de traditionele hoek commentaar over onze benadering van Fries in het programma (omdat we het werken in deze taal niet afdwingen): een ontwikkeling die wij aangrijpen om het gesprek aan te gaan over de toekomst van het Fries in een diverser wordende samenleving. We hebben inmiddels ervaren dat we, juist door alle ruimte te geven aan het individu, de liefde voor de eigen roots (welke dat ook zijn) aanwakkeren. Ook de Friese.

Foto: Gaja Caruso met Martin Rombouts en Yvonne Zeegers

Publiek

‘Een breder publiek bereik je niet door een cultuur van kunstbeleving op te leggen, maar door van onderop aan nieuwe culturen te bouwen. Kunst kan daar een belangrijke rol in spelen, maar dat vereist een andere positionering en daarmee een andere rolverdeling van de betrokken partijen, die van de overheid inclusief. Een kunstproject dat een mogelijk nieuwe rolverdeling laat zien, is Pidgin X.’

Citaat uit het artikel ‘En waar is het theater?’ van wetenschapper Hanka Otte over ons project Pidgin X in Boekman Cahier.

Van onderop bouwen aan nieuwe culturen, door middel van kunst. In deze nieuwe periode willen wij daar, mede geïnspireerd door de impact van ons project Pidgin X, nog verder in gaan. In de Westerkerk gaan maandelijks activiteiten organiseren waarbij de minder zichtbare groepen in Leeuwarden en Fryslân zichtbaar der worden. Door ervaringen te delen in de vorm van voedsel, taal, kunst en cultuur. Het productiehuisproject Pidgin X van Ahilan Ratnamohan – over de democratisering van onze taal in een bepaalde stad – sluit daar bijvoorbeeld mooi op aan.

Foto: KRT - De Grote Krimp World Tour

Wij betrekken ook de lokale bevolking en omgeving bij onze eigen producties. Wij maken het alledaagse literair in allerlei projecten, waardoor bewoners van Fryslân (zeker niet de usual suspects) zelf onderwerp zijn van onze programma's.

Wij zetten ons in om nieuwkomers te betrekken bij onze activiteiten en werken daarvoor onder andere met Onze Familie in Leeuwarden, waar ook een aantal vaste vrijwilligers vandaan komt. We houden bij de productie en communicatie rekening met een zo groot mogelijke toegankelijkheid van onze activiteiten voor mindervaliden en werken in de komende jaren steeds meer met focusgroepen om ons hierbij te ondersteunen. Een belangrijk aandachtspunt van ons is het trekken van een cultureel diverser publiek, met als startpunt de Westerkerk en onze festivalperiode. Want hoewel we in de programmering veel kleuren, talen en culturen laten zien, spiegelt zich dat nog onvoldoende in het publiek. Dit is tekenend voor cultureel Fryslân, maar wij willen daar per se een verschil in gaan maken. Dat doen we door programma's te ontwikkelen als Pidgin X, waar vele mensen en culturen uit Leeuwarden bij betrokken waren en door inclusievere samenwerkingen aan te gaan met partners.

Binnen onze festivalperiode is een meer diverse weergave te zien van onze samenleving dan hoe Fryslân bekend staat. De Stadskas tijdens de festivalperiode, maar ook jaarrond in de Westerkerk is er een geweldige basis om een diverser publiek aan te spreken. De Stadskas en de Westerkerk zijn de plekken waar de wethouder economische zaken met ons de 'dag van de ondernemer' organiseert, waar collectieven als FFataal (meer vrouwen op het podium) en Glitch (staan voor een veilige queer-community) ruimte krijgen, waar ARCADIA een internationaal netwerk van culturele hoofdsteden host of waar we een avond voor jongeren en verkiezingen organiseren en waar culturele projecten voor ouderen kunnen worden ontplooid. Mensen zijn en mensen zien.

Personeel

Binnen het bestuur en de organisatie van Explore the North zijn diversiteit en inclusie een belangrijke focus. Binnen ons bestuur hebben wij hiervoor nieuwe profielen gemaakt. Binnen onze organisatie is de genderdiversiteit goed gewaarborgd. De focus in de komende jaren ligt op het betrekken van meer mensen van niet-Westerse afkomst bij onze organisatie (kunstenaars, organisatoren, vrijwilligers) en ook van andere opleidingsniveaus dan HBO/WO. Tegelijkertijd ligt de focus op de ontwikkeling van het Fries als minderheidstaal en het vangen van de Friese identiteit in innovatieve projecten. Wij willen niet alleen over mensen of groepen praten, maar ze aan tafel hebben. De toevoeging van de Westerkerk aan onze faciliteiten biedt ons in de komende jaren enorme kansen om een brede laag medewerkers en vrijwilligers aan ons te binden. Want dat is waar wij willen en denken te kunnen staan: midden in de samenleving. Zelfs (of juist) met dat vreemde programma van ons.

Partners

Binnen de sector zijn diversiteit & inclusie gelukkig belangrijke thema's. Dat zorgt ervoor dat we gezamenlijk keuzes maken en een balans vinden. We houden elkaar scherp. Inhoudelijk is het intensief werken met partners juist wat Explore the North een diverse en inclusieve structuur maakt, zie bijvoorbeeld de belangrijke rol van de partners voor de Stadskas. Bij inhoudelijke partners die hier minder de focus op hebben, proberen wij dit als onderwerp van gesprek aan te wakkeren. Wij werken voor de totstandkoming van onze activiteiten ook buiten Leeuwarden samen met vele partners in alle soorten en maten in vele circuits. De selectie van partners en makers is ook erg gebaseerd op het creëren van een grote diversiteit in geografie en publiek voor onze activiteiten.

Maatschappelijk belang en toegankelijkheid

Wij vertrouwen erop dat het maatschappelijk belang en de toegankelijkheid van onze organisatie en activiteiten hierboven voldoende is toegelicht. In het volgende hoofdstuk benaderen wij deze onderwerpen nog op het gebied van de organisatie.

Foto: URLAND op festival Explore the North

5. BEDRIJFSVOERING EN FAIR PRACTICE

Governance Code Cultuur

Het vierkoppige bestuur van Stichting Explore the North is onbezoldigd. Het bestuur delegeert taken aan de algemeen directeur: Mark Hospers. Deze taken en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in een directiereglement. Bestuur en directie hebben jaarrond een fijne dynamiek waarbij er veel ruimte is om op een prettige wijze te sparren binnen én buiten de vastgelegde vergadercyclus. Het is mede daardoor dat de stichting zich in toch aanzienlijke vaart op alle nodige vlakken heeft kunnen ontwikkelen. Wij volgen uiteraard de aanbevelingen van de code cultural governance. Het bestuur doet jaarlijks een zelfevaluatie.

Eventuele nevenactiviteiten van bestuur en directie worden in alle bestuursvergaderingen besproken. Wanneer er zich binnen het bestuur een situatie van mogelijke belangenverstremming voordoet, wordt de aard van deze relatie besproken in het gehele bestuur, zodat dit niet leidt tot situaties waarbij verantwoordelijkheden onduidelijk worden. Mocht er een bestuursbesluit nodig zijn in een dergelijke situatie, dan onthoudt het betreffende lid zich van stemming. Er heeft zich in de huidige periode niet een dergelijke situatie voorgedaan.

Het bestuur bestaat uit de volgende vier personen. Er is een rooster van aftreden.

Marelle van Rongen (voorzitter)
Erik Vriese (penningmeester)
Mohamed Yusuf Boss
Sjoerd Feitsma

In de loop van 2024 komt er een aanzienlijke bestuurswissel aan waarbij een aantal bestuurders van het eerste uur na een tweede termijn vertrekt. Bij start van 2025 heeft Explore the North een bestuur van vijf mensen waarvan drie nieuw. Hiervoor zijn profielen opgesteld. Ook wordt in de loop van 2024 een gesprek over omvorming naar een RvT-model opgestart, passend bij de fase waarin onze instelling zich bevindt.

Fair practice en team

Sinds 2021 hebben wij grote stappen kunnen zetten in de ontwikkeling van de organisatie. Bestuur en directie hebben een plan ontwikkeld om stap voor stap verder te professionaliseren, dit ingegeven door het feit dat Explore the North sinds 2021 is opgenomen in diverse meerjarige regelingen lokaal en landelijk.

Bij start van 2024 zijn er vijf mensen in loondienst bij de stichting, voor in totaal 4 FTE. In de komende jaren breiden wij deze vaste kern uit passend bij het loongebouw dat hoort bij een brede ontwikkelinstelling. Wij hanteren daarbij de CAO podia en festivals. Ook voor ZZP'ers hanteren wij de CAO en bijbehorend opslagpercentage. Begin 2024 wordt de organisatie opnieuw ingericht met een transparante structuur gebaseerd op de pijlers: productiehuis, Westerkerk en festival en bijbehorende ondersteunende afdelingen.

Wij werken met een jong zelflerend team van noorderlingen tussen de 22 en 45 jaar. Bijna iedereen is deels in huis opgeleid en woonachtig in Fryslân of het noorden. Wij zien de opleiding (en doorstroom) van lokale professionals als een belangrijke opdracht aan onszelf voor het behouden van een duurzame lokale sector. Er is ruimte voor stages op verschillende plekken binnen de organisatie en wij bieden een traineeship voor literaire programmamakers. Waar in de huidige periode de focus lag op het toepassen van fair pay in alle lagen van de organisatie en het verduurzamen van het team door invoering van een loongebouw, zal de komende jaren (en vooral al in 2024) de focus liggen op het uitbreiden van mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling van medewerkers, het verder bevorderen van werkplezier door een focus op evenwicht tussen werk en vrije tijd en sociale veiligheid op de werkvloer. Via de Verenigde Podiumkunstenfestivals zijn wij aangesloten bij meldpunt mores.online en als letterensector hebben wij de intentie om in 2024 een gezamenlijke vertrouwenspersoon aan te stellen.

Voor het festival en de Stadskas – maar ook jaarrond in de Westerkerk – werken wij met een zeer diverse groep van zo'n 70-100 vrijwilligers (van tieners tot gepensioneerden, van nieuwkomers tot cultureel ondernemers in de dop).

Honorering kunstenaars

Sinds 2021 hebben wij met VLAM21 grote stappen gezet in het vormgeven van het gesprek rond fair practice en het uitvoeren van een nieuw gedeeld beleid. Bij schrijven van dit plan legt onze sector in samenwerking met de ketentafel van Platform ACCT de laatste hand aan een gedeelde honoreringsrichtlijn voor de letteren en voor auteurs. Dat helpt ons (naast onze CAO) om meer en meer transparant te worden als instelling en als sector over beloning.

Wij werken met kunstenaars uit diverse disciplines. Opmerkelijk waren tot voor kort de verschillen binnen de praktijk van theatermakers, schrijvers en muzikanten. Als er bijvoorbeeld al normbedragen waren, dan lagen ze ver van elkaar. Wij trekken zoveel mogelijk één lijn voor makers binnen alle disciplines, waarbij wij kijken naar de nieuwe richtlijnen vanuit de ketentafel, maar ook naar standaardtarieven bij LIRA, de Schrijverscentrale, SENA en NORMA. Daarbij is het belangrijk om als organisatie solidair te zijn tussen verschillende disciplines, maar ook bijvoorbeeld om oog te hebben voor het verschil tussen een medewerker met vaste aanstelling voor wie alle uren al betaald worden en een kunstenaar die als ZZP'er een eigen zaak runt. En om dit verschil voor de start van een samenwerking te benoemen en om vooraf bijvoorbeeld afspraken te maken over tijdsinzet en betaling. Wij doen dat door bijvoorbeeld - ook zonder te weten of er een project gerealiseerd gaat worden - wel een startbijdrage voor de makers beschikbaar te stellen.

Fair practice en fair pay zijn natuurlijk ook een collectieve aangelegenheid. Soms stappen wij niet in als partner in een project met andere partners, omdat wij zien dat een project qua bedrijfsvoering niet op orde is. Soms wijzen wij partners op het gebrek aan honoraria voor artiesten in een begroting. Soms moeten wij een project ontraden omdat fair pay een utopie blijkt te worden en soms is het gewoon niet anders en is de organisatie waar wij mee werken ook een startup, waardoor een eigen tijdsinvestering van de maker een onontbeerlijk risico is. Transparantie vooraf over hoe wij instappen is ook hier weer essentieel.

Financiële gezondheid

Explore the North wordt in 2021-2024 voor het festival meerjarig ondersteund door het Fonds Podiumkunsten en voor het productiehuis tweejarig door het Nederlands Letterenfonds, waarbij in 2023-2024 een regiotoeslag werd toegekend voor de belangrijke rol van Explore the North voor de regio. In deze aanvraag voor 2025-2028 voegen wij al onze activiteiten inclusief de nieuwe ontwikkeling rond de Westerkerk samen in één ontwikkelinstelling. Een uitgebreide weergave van de financiële gezondheid van de organisatie en een risico-analyse zijn te vinden in de bijlage 'toelichting begroting'.

“En Explore The North verdient een lange adem, om de talloze verbindingen die in dit festival schuil gaan tot volle bloei te laten komen.” - Leeuwarder Courant

Foto: Maxime Garcia Diaz in Poetic Resistance

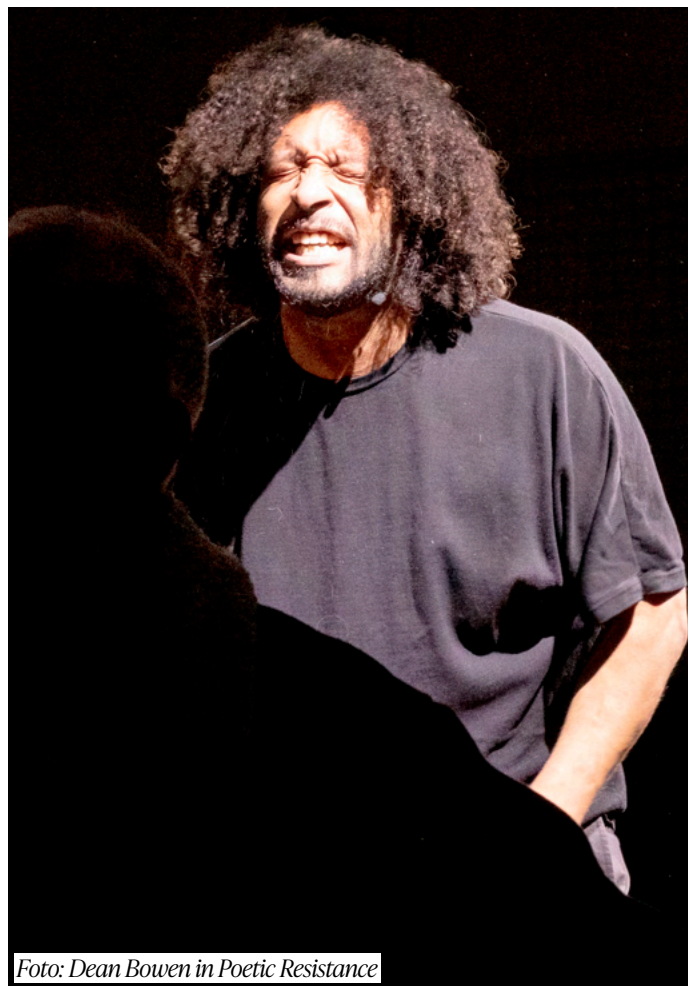

Foto: Dean Bowen in Poetic Resistance

ONTWERP

Maha Eljak

FOTOGRAFIE

Anouk Hulsebosch
Nichon Glerum
Marc Henri Queré
Maha Eljak
Annemarie Seunnenga
Roan de Vries
Lucas Kemper
Jan Boeve
Linda Koster
Kurt van der Elst

STICHTING EXPLORE THE NORTH

Stichting Explore the North

CONTACTPERSOON

Mark Hospers (algemeen directeur)

CONTACTGEGEVENS

mark@explore-the-north.nl

POST EN BEZOEK

Bagijnestraat 59, 8911 DN Leeuwarden

KVK NUMMER

65864883

BTW NUMMER

NL856294081B01

IBAN

NL80RABO0310290945

BIC

RABONL2U